

Dr. Mesut ERSÖNMEZ

DEMİRCİ'DE SÖZCÜKLER

1965'ten beri derlediğim sözcükleri dört bölümde topladım :

SUNUŞ	2
1. Bölüm : DEMİRCİ'DE SÖZCÜKLER	2
2. Bölüm : DEMİRCİ AĞZI (Nasıl söylenir).....	12
3. Bölüm : LÂKAPLAR VE ADLAR	19
a) Lâkaplar (Takma Adlar)	21
b) Aile Adlarından Örnekler	22
4. Bölüm : DEMİRCİ'DE YER ADLARI	23

Hazırlayan : Dr. Mesut ERSÖNMEZ (1952 DEMİRCİ / Manisa)
*Demirci Atatürk İlkokulu, Demirci Ortaokulu, İzmir Atatürk Lisesi ve
Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okudu. Askerlik dönüşü geldiği
memleketinde 1978'den beri hekimlik yapmaktadır.*

SUNUŞ

(2011 yılında Demirci Belediyesi tarafından yayımlanan bu çalışma, gözden geçirilmiş ve yeni sözcükler eklenerek yeniden düzenlenmiştir. <http://www.demirci-bld.gov.tr>) 02 Ocak 2026

Demirciliyi konuşması ele verir. Çevre ilçeler ve diğer yörelerden farklıdır dilimiz. Kimi sözcüklerimiz bu gün kullanılmıyor (möfdimam); müddeiumûmî'ye dili dönmeyen insanımız bildiği sözcüklere benzeterrek söyleyivermiş (müftü+imam).

Duydukları Arapça ve Farsça sözcükleri kendince yorumlayanlar bazen tam tersi anlam yüklemişler; Arapça "an-kasdin" olmuş "ingasdan", 'kasıtlı olarak, bile bile' anlamı dönmüş 'kasıtsız, şakacıktan'a.

Gayri Müslim komşularımızdan Yunanca sözcükler kalmış: ızgara, pide, labada, maydanoz, gübre, güğüm, huni, mısrandere, övendere vb.

Sözü kısa yoldan söyleme kolaylığı, sözcüklerin de kısaltılmasına yol açmış; heceler azaltıldığı gibi harfler de yutulur olmuş, Demirci Ağzı sanki şifreli bir dile dönüşmüştür. (Bunu açıklayan özellikler tablolarla sunulmuştur.)

Benzer şekilde lâkaplar (takma adlar) da kısa yoldan tanıtmaya aracı olmuş. Soyadı Kanunu'ndan önce kişileri tanıtan lâkaplar günümüzde de kolayca aynı amaca hizmet etmektedir. Aile adından farkı, başkaları tarafından yakıştırılmasıdır.

İzmir Atatürk Lisesinde Edebiyat Hocamız Behçet Altın'ından duyduğum bir söz: Bazen Dil'de mantık aranmaz, öyle aransaydı;

İĞNEYE DİKEN
DİKENE BATAN
KAZMAYA KAZAN
KAZANA KIZAN

demek gerekirdi.

Bazı sözcüklerimizin nerede ve nasıl ortaya çıktığını bilmek zor; hiç olmazsa derlediklerim yitip gitmesin istedim. 1965'ten beri devam eden çalışmamda sözcükleri dört bölümde ele alıp bu kitapçığı hazırladım.

1. Bölüm : DEMİRCİ'DE SÖZCÜKLER

Sözcüklerin okunuşuna yardımcı İŞARETLER,
kökeni ve kaynağı belirten KISALTMALAR :

<u>a e ö</u>	altı çizili ünlü harfler uzun okunur (aa, ee, öö)
[]	köşeli ayrıçtaki harfler okunmaz [ğ, h, l, r, y]
'	-hık- diyecekmiş gibi kesme yapılır
'[k, t]	-hık- diyecekmiş gibi kesme yapılarak sert ünsüz harf yutulur, söylenmez
ñ	N genizden söylenir (ng)
Ar.	Arapça
Far.	Farsça
K.M.	Kâşgarlı Mahmûd: Dîvânü Lügâti't –Türk
Yun.	Yunanca

A

abah yazıklanma ifadesi; vah, aman
abay şaşkınlık ifadesi; ay, amanın
abba 1- acınma ifadesi; vah, aman 2- bıkkınlık ifadesi; of, aman
abınmak : 1- abanmak, yaslanmak 2- apışmak
abırdos dağınık, kaba, giyimi özensiz
acıık azıcık, biraz, pek az
acıık çıkarttırmak hınç çıkarttırmak, öç almak
acııktan az sonra, birazdan
açık boyacı açıkça söyleyen, lafını sakınmayan, doğrucu, dobra
agıl tagıl ıvır zıvır, öteberi
ağzınna ilik ağzına kadar (dolu olmak), ağzınca (bkz: **tıkış depiş**)
ak çapa dar ağızlı uzun çapa
akgın 1- işleri yolunda 2- akıcı, seri
a'[k]lı ırılmak aklı başından gitmek
akyaveş uyuşuk, ağırkanlı
alacakör gün batımı ile akşam karanlığı arasındaki görüş uzaklığının azaldığı hafif karanlık
alaf alev, alev sıcaklığı
alaf a[l]mak 1- ateş almak, tutuşmak 2- telaşlanmak
alaf attırmak 1- sıcaklığı çok artmak 2- pis kokmak, osurmak
alağış kargaşa, kalabalık, hareketlilik (Ar. âlâyiş: gösteriş, tantana)
aldañgaç meme yalancı emzik
a'lâmak 1- ayıklamak 2- devşirmek
a'leşdirmek kördüğümü açmak, çözmek
alay peley (bkz: **alaz pelez**)
alaz pelez belli belirsiz, bulanık, silik
aley aley alacalı, yer yer görülen renk değişimi
aley aley o[l]mak kızarıp bozarmak
alfa'[t]ma hatmi çiçeği
almelenmiş, al(l ince okunur)**meli** cıvıklaşmış, cıvıymış, yumuşamış, kıvamı bozulmuş (helmelenmek'ten)
ananagına endirmek (anadan doğma bırakmak) rakibin gücünü tüketmek, pes ettirmek, iflas ettirmek
andaçyaka karşı yamaç, karşı yaka (**annaç – alnaç** : karşı)
andık 1- sırtlan 2- anlayışsız, kaba, hödük
añgazına garezine, inadına, aksine, düşmanca, sinirlendirmek için
añnanmak uzanmak, yan gelip yatmak, tembellik etmek
apar'[t]mak fırlayıp koşmak, koşarak peşine düşmek
apbak, **apbacık** ak-pak, akça-pakça, temiz, pürüzsüz, pırıl pırıl
apışma kale hedefteki taşı taşla vurma ve kaydırma oyunu (el büyüklüğünde yassı taşlarla oynanır, atışta bacaklar yana açılır-apışmak-)
a[r]daradan karmaşadan yararlanarak, umulmadık anda, kendini gizleyerek
a[r]dılmak 1- asılmak, asılı kalmak 2- ısrar etmek, üstelemek
a[r]dmak asmak, asılı bırakmak, sarkıtmak
a[r]tı'[k]la[r] boşuna, işe yaramaz (bkz: **delleci[y]ne**)
aşa yel lodos (aşağıdan -güney batıdan- esen rüzgar)
aşalık pişirilecek yiyecekler, erzak
aşdan az sonra (bkz: **acııktan**)

avalos gavalos değiş tokuş(çu) (Yun. avalos: takas)
avara işe yaramaz, adi, bozuk, yoz, hasta
avkalamak hırpalamak, sarsmak
avur zavur ıvır zıvır, falan filan
avur zavur e'[t]mek boş konuşmak, lafı gevelemek, bahane bulmak, yokuşa sürmek
ayakaşı asker çıkarılan eve gönderilen yemek, asker çıkarılışında yenen yemek
ayda sadakda arada bir, çok seyrek, ayda yılda bir
aydeş çelimsiz, zayıf, hastalıklı
ayran ağızlı boşboğaz, sır tutamayan, güvenilmez
ayran gönüllü dengesiz, daldan dala konan, hercai, kararsız
ayvadana karın ağrısı ve ishalde çay gibi pişirilip içilen bitki, civan perçemi

B

babiç yuluğu gibi 1- pabuç gibi, iri, kocaman 2- çok eski, kirli (bkz: **yuluk**)
babıldamak dili dolaşmak (bkz. **levürdemek**)
bacagaşı (baca kaşı) ocağın üst tarafında bacanın iki yanındaki kibrit, lamba vs. konan rafçık
bağıl bağıl bollum bollum, katmer katmer, bingil bingil
bakanak o[l]mak gözetmek, kollamak, korumak
bakırı bakır rengi
bambal himbil, miskin, üşengeç
baş dışara, **baş dışarı** : 1- fazladan kazanç, beleş, avanta 2- kayıt dışı, söylenmeyen çıkar
bayabildiñ 1- aşağı yukarı, tahminen 2- sahiden, gerçekten
bayadır çoktandır, epeydir
bayazaman alışılacağı gibi, hep olduğu gibi
bazar e'[k]mey (pazar ekmeği) çarşı fırınından alınan beyaz ekmeğe
bec'elemek becermek, icabına bakmak, üstesinden gelmek
bedel kocası ölen varlıklı kadının evlenerek yanına aldığı, ölen eşin yerini alan (bedeli olan) yeni eş (Ateş Bedeli, Sabri Bedeli)
beketmek, **beke'[t]mek** kapatmak, örtmek
beleñarı belli belirsiz, yarım yamalak, şöyle böyle, hayal meyal
belezahmet 1- bir zahmet, zahmet olacak 2- zahmetle, zorlukla
beliñ uçuk, korku ya da sıkıntıdan çıktığına inanılan dudak uçuğu (sivilce, bere, leke)
beliñlemek korkudan dudağında uçuk çıkmak (K.M. hayvanın ürküp kaçması)
bencik 1- hep kendinden söz eden, kendini beğenmiş, ben ben diye konuşan 2- derideki küçük ben, alerji belirtisi sivilce
be[r]be[r] **demiri** başparmakla basılarak açılan kapı sapı
be'[rt]me, **be'[rt]ik** eklem şişmesi, şiş
bırcırgan 1- yapışkan yabancı başak (bkz: **iğilcen**) 2- kaşıntılı kabarcık, küçük sivilceler
bıkanak, **bukanak** bükülme yeri, eklem
bıkıldak eklem (bkz: **bıkanak**)
bıkmak, **pıkmak** bükmek, burkmak, kıvrırmak
bıy'[t]mak bayılmak, kendinden geçmek
bide pide (Yun. pide)
bigereme habire, devamlı

biñgeçmek, biñgeşmek 1- üst üste binmek 2- kas gerginliği, kas ağrısı, kulunç
bi't[ɫ]li helva susamlı helva
biyo, buyo, buyu 1- bir kere (biyol), 2- hele
biyosunda bir keresinde
bokdan, bokdana mahsusuktan, şakacıktan, laf olsun diye
boygönek kadın iç çamaşırı uzun iç entarisi
bö[ğ]n bu gün
bö[ğ]ttürmek haşlamak, hafifçe pişirmek
böğü zehirli büyük örümcek (K.M. böğ)
buğuz bağ[ğ]lamak kin bağlamak
buldumcuk sonradan görme, burnu büyük, görgüsüz, ne oldum delisi
buley, buleydi bâri, hiç olmazsa
buñ bungunluk, bunaltı, sıkıntı
buñgun bunaltıcı, sıkıcı, ağır, yorgun, bitkin
buyu biyol (bkz: **biyo**)
bündürgeç bürünülen iğreti giysi, komşuya giderken kadınların giydiği gündelik çarşaf (bkz: **garalık**)
büzükdeş kafadar, oyun eğlence arkadaşı

C

can elemeti can havli, ölüm korkusu, büyük korku (Ar. alâmet: belirti, iz)
canı acık tez canlı, sabırsız, en küçük sıkıntıya bile dayanmayan
cavcav hindi
cavcık cuvcuk vıcık vıcık, ezik, sulu
ceñ ceñ gonusmak ukalâca konuşup durmak
ce[r]rge çalı çırpıdan yapılan kulübecik (çerge: çingene çadırı)
cep suyu kurbanda ayrılan kemiklerin çömlekte pişirilince çıkan suyu (celep: hayvan ticaretini yapan kişi)
ciba[r] çocuk
cibareşi plasenta, anne karnında bebeğin beslenmesini sağlayan organ
cibareşi çıkmak çok sıkıntı çekmek, acıyla kıvrınmak (pincement laterale -pensmen lateral diye okunur-: yandan çimdikleme; karın duvarı fıtık başlangıcı, bastırınca bırakır)
cımcırık sırsıklam
ciñgil ciñgil 1- çok sulu 2- cılık
cırmı'[k]lamak tırmalamak, tırnakla çizmek
cimbi cımbız
cingen cebe (cebeste) ayak takımı, serseri, cibilliyetsiz
cinibis cinsi bozuk, art niyetli, kötü kişi
combalak takla
concoloz koncolos, öcü, umacı

Ç

çağa, çav taşak
çağıl harçsız örülen bahçe duvarı
çakıldak hayvanın tüylerine yapışıp kurumuş dışkı topağı
çalık yara izi
çapıt 1- çaput, bez 2- yoğurdun kaymağı
ça[r]kına sıçmak, okumak rezil etmek, iyice benzetmek
çaşır dağlarda yetişen püsküllü ve düğmeli türü olan sapı yenen; püsküllü kısmından yemek yapılan özel kokusu ve tadı olan bitki
çeşni sulmaksızın yetiştirilen sebze
çe'[t]lemek çitlembik

çıkım çı'[k]mak 1- çıkışmak, azarlamak 2- para toplamak, masrafa katılmak (bkz: **herefene**)
çinkirmek acıyla haykırmak, üzüntüden yüksek sesle ağlamak
çiniririk cam kırığı, cam eşya (çini kırığı)
çıtır pıtır patlayıcı tablet; bağlarda çakal domuz korkutmak için kullanılan delikli demire uygun çivi düzeneği ile patlatılan ses çıkaran kükürtlü patlayıcı
çiğın omuz
çiğır birikmiş karda açılan yol
çiğnet baklava börek dilimi
çiğnibaşı omuz başı
çildirgi davul çomağı
çileñ çilenti
çileñ yimek yağmurda ıslanmak
çona kalça, çanak kemiği
çömbüldek döner tahterevalli
çöngüldek 1- dingildek (bkz: **dingildek**), virane, harap, döküntü 2- tahterevalli (bkz: **çömbüldek**)
çöpleñaltı saçak altı, sığınılacak yer
çöydürmek işemek (tuvalet bulunmayan yerde)
çumpasız çulsuz, pasaklı, özensiz
çürşane tembel, pasaklı, döküntü (bkz: **yuluk**)

D

dadımık 1- lezzetsiz, yavan, nağhoş 2- keyifsiz, tadı kaçmış
dama[r] **biñgeşliği** damar sıkışması, sinir-damar gerilmesi, kas sıkışması (bkz: **biñgeçmek, biñgeşmek**)
dana topaç
dardmak sarsmak, kavga etmek (bkz: **avkalamak**)
daşa[ğ]ına su serpmek pohpohlamak, yağ çekmek, övmek
dayak destek sopası, dayanak
dayday vızılıtlı böcek, sivrisinek
dayı güzel, hoş
dayı dur kendine gel, uslu dur, sakin ol
de bakam (bkz: **hedı bakam**)
de baken 1- "hadi ordan" gibi hafif azarlama sözü 2- "dikkatli ol" anlamında söylenir
de biyo (bkz: **hedıñ biyo, hedı biyo**)
de gañ 1- haydi artık (bkz: **de gari**) 2- aman ha, sakın ha
de gari haydi artık
de gidi de 1- amma yaptın, vah vah 2- hey gidi hey
de len de[h] hadi canım sende
debe[r]mek depreşmek
dede çoma[ğ] değnek
dedima dedimdedi, ısrarcı, hep aynı şeyi söyleyip duran
de[ğ]ndi ha 1- sakın ha 2- haydi bakalım
de'[nk]nemek nişan almak (K.M. teñğlēmēk: dengelemek, denk olmak)
delâ (deli ağa) şakacı saf kişilere veya delikanlıya şaka yollu takılma ifadesi
delleci[y]ne ücretsiz, boşuna, laf olsun diye
dēnek Salı
denk dur 1- uslu dur, kendine hakim ol 2- hazır ol, uyanık ol, sıkı dur
dere yerimi dere yatağı, dereye inen vadıcik
deredebane küçük yumru kökleri çiğ yenen otsu bitki
desdey oyun havasındaki nağra
destemen bekçi
dıgalı, dığalı alımlı, gösterişli, havalı

dığdığ halı çözdüğü hazırlanırken yapılan sırt örgüsü
dığdığının dığdığı uzaktan ilişkili, hesaba katmaya değme-
 yen, önemsiz
dimbırala[r] gibi şişmek davul gibi şişmek, karnı gerilmek,
 sindirim zorluğu çekmek (bkz: **ürülmek**)
dırnak gaşımak (tırnak kaşımak) başkalarının kavgaya
 tutuşmasına yol açıp karşıdan izlemek, kavgaya tutuştur-
 maktan zevk almak (başparmak tırnakları birbirine sürte-
 rek gösterilir)
dışa gi'[t]mek amacını ve niyetini belli etmemek; gittiği yeri
 açıkça söylememek için kullanılır (**dışa gitti, dışta, dışta**
işim ma, dışa gidenin işi belli o[l]maz vb şeklinde kulla-
 nılır)
didmek didikleme, tel tel ayırmak, parçalara ayırmak
diguk 1- kuş taklidi seslenme 2- nanik 3- dolandırıp kaçma
din iplikçik, iplik ucu, örgüyü oluşturan iplik (çorap kaçması-
 nı, iplik kopmasını anlatmak için "din kaçtı" biçiminde söy-
 lenir)
dingildek iğreti, sallantılı, kaypak, sözünde durmaz
dirgi 1- diri, dinç, güçlü, sağlıklı, sağlam 2- bütün, parça-
 lanmamış
diyah hayret ifadesi; vay be
diydirmek sızdırmak, fıskırmak
diyen diyo neredeyse (olmak, etmek vb) üzere
diyo üzere (**eden diyo** etmek üzere)
diz kapa[đı]na vurmak kazık atmak, yüksek fiyatla kandır-
 mak
dokuz kiremit üst üste yığılı avuç içi büyüklüğünde kiremit
 parçalarını bezden yapılmış bir top ile vurma ve kovala-
 maca oyunu
domalan yumurta
domalan aşu çarşırılı pilav (bkz: **çarşır**)
domalan ye! ısrara rağmen yemek yemeyene (bok ye!
 dememek için) sitemle söylenir
dongurdak yumru, kabarcık, tomurcuk
döllem döşem 1- iri yarı, heybetli, şişman (bkz: **bağıl bağıl**)
 2- dayalı döşeli, düzgün düzenli, bakımlı
döllüm (döllem) döşek yatmak sere serpe, çeki düzen
 vermeden durmak, aldırışsız (bkz: **yaylam baylam**)
dömbüldek dümbelek
dörelenmek dolaşmak, dönüp durmak
dörmek ayakta dolaşarak yorucu iş görmek
du'[t]maç tutmaç nohutlu hamur yemeği
dulcuk çok bilmiş, büyümüş de küçülmüş, ukala
dumağı nezle (K.M. tumāgu)
duru 1- berrak 2- sıvı, sulu
düdü kılıbık
düğül üzüm salkımının bir dalcığı
dümbürdüdük ukalâ, yaygaracı, abartıcı, dedikoducu
dümbürdüdük e'[t]mek ukalâlık etmek, yaygara etmek
düne, düneşir uyuşuk, beceriksiz, hamarat olmayan, hım-
 bıl, miskin
dürü'[d]mek uydurmak, yalan üretmek, kafadan atmak

E

ebe[r]mek getirmek, beri getirmek, iletmek
edinve[r]mek takılı kalmak, üstelemek
efesaki, efeseki (konuşmak) yüzeysel konuşmak, gerçek-
 leşmeyecek olanı abartmak (Ar. âfâkî: 1- havâî, dereden
 tepeden söz 2- objektif, nesnel)

eđe[r]nosuñ (eđer ne olsun) "görürsün bak" gibi söylenen
 yarı tehdit ifadesi
eğeret iğreti, geçici
eğsi söndürülmüş yanık odun
el tavası olmak 1- takdir edilmeden ücretsiz kullanılmak,
 oyalayıcı kullanılmak 2- elin maskarası olmak
el ula[đı] el altında, kullanışlı, hazır yardımcı (bkz: **ulantılı**)
el yesiri olmak çaresiz boyun eğmek, mecbur olmak, zaval-
 lı olmak
elemfelâya ve[r]mek ortalığı ayağa kaldırmak, yaygara
 etmek, herkese duyurmak, abartılı bağırmak (bkz:
dümbürdüdük e'[t]mek)
eleşame telaşlı konuşan
eli olçun becerikli, eli işe yaraşır, pratik
ellâk oynak çeneli, döneğ
elle[r] bo'[k]la[r] deñişdi 1- her şey yeni baştan (oyunda
 yeni düzen kurulurken söylenir) 2- eski çamlar bardak ol-
 du, anlayışlar değişti, işlerin şekli değişti
elpimek seğirmek, yüreği çarpmak
emik kafanın tepe noktası, beyin, bingıldak (K.M. ümgük:
 kafatasının yumuşak kısmı, bingıldak)
emiş garış (olmak, etmek) birbirine karışmak, karıştırmak,
 harmanlamak
emişik gereğinden çok su emmiş yemek, yapışık, lapa gibi
 (teleme karşıtı, bkz. **teleme**)
emsiz beceriksiz, çapsiz, mıymıntı
eñki o şey, elindeki, söz konusu şey, "nañkı, nañısı" (hangi,
 hangisi) sorusunun yanıtı
eñkilce, eñkince o şekilde, bu biçimde, öyle, öylece
erik gurug o[l]mak (erimiş, kurumuş, tükenmiş) boşa git-
 mek, harcanmak, eldekini de yitirmek
erilce askıntı, asalak, asalak sinek
eriş halının iskeletini oluşturan pamuk ip
e[r]nik gevşek, yumuşak, ezik, lifleşmiş, doku özelliğini
 yitirmiş
esalet bilinçli olarak, özellikle, kasıtlı, bile bile
eşek götü ga'[t]me[r] gülü hatmi çiçeği (bkz: **alfa'[t]ma**)
eşek yımirtası insanlık bilmeyen görgüsüz, sevimsiz hödüğ
eşşö[y]le oh şöyle
et bölünmesi kas ezilmesi, kas yırtılması
et e'[t]mek pestilini çıkarmak, yerden yere vurmak, rezil
 etmek
et kesmesi aşırı çalışmaya bağlı kas ağrısı
etcin, etcil mantar
eve'[k]lemek acele etmek, çabuk davranmak, telaş göster-
 mek (K.M. eweklik)
evin öz, çekirdek, iç
ey de, ey de biyo dinle bak, bana kulak ver, buraya bak,
 beri bak
eyef kağını organı bağlamaya yardımcı halka
ezi köşe, dönemeç, dirsek

F

falfara savruk, dağınık
feldir feles 1- palas pandıras, apar topar 2- karman çor-
 man, dağınık
 (Far. pelâs-pâre: eski püskü, yırtık pırtık)
feldir fıldür (bkz: **feldir feles** 2)
fildirde'[t]mek fırlatıp atmak
fur aşara fur yokara vur aşığıya vur yukarıya, altı üstü,

yaklaşık olarak

G

gaba[r]gın kabarıkça, kabarmış

gabak sübek boş laflar, ıvır zıvır (bkz: **a[r]tı'[k]la[r]**)

gaba'[r]lamak 1- kabartmak 2- açlık bastırarak kadar atıştırmak

gabcı'[k]lamak meyvenin dış kabuğunu soyarak (cevizin yeşil dış kabuğu için)

gabık 1- kabuk 2- görgüsüz, kaba, acımasız, eli sıkı (bkz. **eşek yımirtası**)

gabirme'[t]li uğursuz, kötü kalpli, geberesice, aksi, hınzır, lanetli

gabsak sapsız geniş sepet

gaç hedi gaç "amma yaptın ha", "böyle yapılır mı", "bu da olur mu" ifadeleri kullanılmadan söylenen itiraz ve sitem sözü

gaggaz aksi, inatçı

gahrı kahırla, istemeye istemeye, gönülsüz

galan artık (bkz: **gan, gari**)

galem çengeli bakır pası

gali çelik çomak oyunu

gallempaş gayabaş sallana oyalana, ağırca

gan artık (bkz: **gari**)

ganare 1- kanara, kesilen hayvanın kanının akıtıldığı çukur (Ar. kinnâre: mezbaha, kesimevi) 2- beceriksizliği ifade etmede; şaka yollu küçümseme, alay için söylenir (bkz: **emsiz**)

gandag sulak toprak, ekime elverişli sulak arazi (suya kanmış > kandak > gandag)

gañgımak zıplamak, sıçramak

ga[r]nı bö[ğ]celenmek (karnı böceklenmek) içine kurt düşmek, kuşku duymak, işkillenmek

ga[r]nı düğümek içi kıyılmak, karın ağrısı çekmek (bkz: **içi uğunmak**)

ga[r]nı gaba[r]mak (karnı kabarmak) 1- bulantı hissetmek 2- üzüntü duymak, yüreği ağzına gelmek, heyecanlanmak

ga[r]nı gara börtölce

ga[r]nına kepek vur ne halin varsa gör, avucunu yala, çatla emi

gara çapa geniş ağızlı çapa

gara sarılık ağır sarılık tablosu olan ölümcül hastalık

gara zoruna 1- güç bela, pek zorlukla 2- istemeye istemeye

gara[r]ca kararınca, kararı kadar, yeteri kadar, ortalama

garagın kararmış, kararın, kapanan (kapalı hava, asik surat)

garagullukcu (karakullukçu) ağır işçi, amele

garalık komşuya giderken kadınların giydiği gündelik çarşaf (bkz: **bündürgeç, zar**)

gardı biktirdi, elverdi, baydı (K.M. qardı: boğdu, sıktı, taşıtı)

ga[r]ga düvley eşek hıyarı (karga düvleği)

gari gayri, artık

gavara palavra (bkz: **lavara**)

gavcarın mektabı gürültüden söz anlaşılmayan ortam, herkesin aynı anda bağırarak konuştuğu ortam, kargaşa

gavcı'[k]lamak avuçlamak

gâvir düğümü sıkı düğüm, çözmesi zor düğüm

gâvir küfürü (havaryo) baharda (Gayri Müslimlerin bayramını taklit ederek, karşılık olarak) ateş yakıp boyanmış yumurta dövüştürme, burada söylenen **mañi**:

İlleñ gâvir küfürü

Gâvirin götüne üfürün

Gâvir gâvir pa'[t]lan gâvir

Çık yokara ha[r]man savır

İn aşara yımirta dovur

Havaryooo...

gavız çekirdeksiz meyva, cılız, gelişmemiş

gavzamak korumak, kollamak

gayarı girilmek gayreti kırılmak, morali bozulmak, hevesini yitirmek

gayır iri taneli kum

gayırlamak kumla sürterek kap kacak temizlemek (bkz: **gayır**)

gayırmak kaygılanmak, üzülme (K.M. qaygurdı: kaygılandı)

gayır babam gayır kaygılan dur, habire üzü

gayrak yassı düzgün taş

geberik ölgün, işe yaramaz

gebre hayvan tımarında kullanılan çul eldiven

gelbere fırın içinde kömür çekmeğe yarayan araç, kum ve kireç karıştırmakta da kullanılır

gelep halı ipi çilesi

geñ ekilmemiş arazi, işlenmemiş toprak, dinlenmeye bırakılmış toprak (daha bol ürün almak için) , harap toprak (bkz: **harap**)

geñzine üfürmek kızdırmak, aksi konuşmak, sinirlendirmek

gerelti görmeye engel olan; perde, örtü, gölge yapan şey

gevgene boşboğaz, çalçene

gevmek çiğnemek, ısırılmaya çalışmak, gevelemek

geygi giysi

gıftı'[k]lanmak 1- amaçsız oyalanmak, verimsiz çabalamak 2- yerinde durmamak, sırnaşmak, kıvrınmak, ilgi çekmek için çabalamak

gıldır feldir e'[t]mek oyalanmak, ufak tefek işlerle zaman geçirmek

gillenmek oyalanmak, zaman geçirmek

gillenmemek oralı olmamak, aldırış etmemek

gımraşmak 1- gözü kamaşmak 2- yaltaklanmak, yaranmaya çalışmak

gıpraşmak yaltaklanmak, kıpırdaşmak

gıranlık güruh, (hoş karşılanmayan, beğenilmeyen) herkes, kimseler

gırcık çapkın, şen, çocuksu

gırık derik (bkz: **gırık gıçık**)

gırık gıçık kırık dökük, ıvır zıvır, öteberi, ufak tefek

gırışmak (kırışmak) 1- paylaşmak, bölüşmek, üleşmek 2- lâdes tutuşmak, iddiaya girmek

giygın keskin

giyim boş yanımda para yok, üzerim boş

giyin soyun e'[t]mek oyalamak, lafi dolaştırmak, gevelemek, yan çizmek (giyinmekle soyunmak arasında bocalamaktan)

giynak ceviz içindeki iki kısımdan biri, ceviz gıyna[ğ]ı

giynaşık aralık, yarı açık, kapanmamış

giypmak (bkz: **ziypmak**)

gıza[r]dı (kız ardı) düğünün ertesi günü; oğlan evinin kız evini yemeğe çağırma geleneği

gızılca alerji, kaşıntı

gızılcalı 1- alerji yapan, kaşıntı yapan yiyecekler 2- hır çıkma

ran kimse, belâ arayan
gızırғанmak vermekten kaçınmak (K.M. qısırғанmâq: harcamaktan korkmak)
gici kaşıntı, alerji
gidiş kaşıntı, alerji
gidişgen 1- kaşıntı verici, alerjik 2- sıkıntı verici davranışı olan kişi, yapışkan, askıntı
gidişmek kaşınmak
girey, gireyi pazar günü, hafta sonu
gofur, gofurlu efemsi, havalı, kasıntı, mağrur
gofurlanmak hava atmak, adamlık taslamak, kasılmak
goñşlamak haşlanmış işkembenin iç yüzündeki pütürlü kısmı sürterek kazımak
goru'[t]mak kâr etmese bile zarar etmeyecek kadar değerini korumak; yapılan masrafa, çekilen emeğe değmek; (**goru**'[t]muyo masrafını kurtarmıyor, kazanç getirmiyor)
goşmak fırlatıp atmak
govalmak kovuk olmak, içi boşalmak, bomboş olmak
goygun koyu, kıvamlı, yoğun
göde göbekli, şişko, tumbul, iri, hantal
gö(ğ)nük çavdar mahmuzu (başak hastalığı; insanda zehirlenme yapar)
gök 1- ham, çiğ, ermemiş (meyve, sebze) 2- renksiz
gökgö[r]medik 1- görgüsüz, hödük 2- kimsenin bilmediği, hiç duyulmamış
gökkelte kertenkele
gönek iç gömleği, el yapımı uzun kollu çamaşır
gövceliğe çıkā'[rt]mak göklere çıkartmak (uçurtma, ok, taş)
göveri bahçedeki sebze
göve[r]me kırışma, beyazlaşma, matlaşma (bkz: **gök 2**)
göze[r] orta boy kalbur
gugucuk kumru
gula[ği] **dincine** (kalmak, yatmak, olmak) başını dinlemek, sakin dinlenmek, huzurlu olmak
gula[ği] **tözü** kulak arkasındaki hassas bölge
gulak aşı mantı
gurgaz kuru, buruşuk, cılız
gurumsa'[k]lık geliri kurumuş olmak, parasızlık yokluk
gurumsa'[k]lık **çekmek** parasız kalmak, züğürt gezmek
guymak bir şeyin içine koymak, sokmak, dökmek, boşaltmak, aktarmak (K.M. quymâq)
guyrukölü akrep
guyunmak 1- işe koyulmak 2- girişmek, yumulmak
guz kuzeye bakan, güneş görmeyen yer
guzu dişi dolunun küçük tanelisi
gücül güçlükle
gücüne gitmek : gıdıklanmak
gün çalığı güneş çarpması
gündöndü ay çiçeği, çiğdem
güneyi güneye bakan, güneş gören yer
gürbe toprak küp (üzüm, pekmez, sirke konan toprak küp)
güren kızılıcık

H

ha bakam 1- haydi birlikte 2- "haydi buyur", "haydaa" gibi ünlem sözcüğü
ha bakam de bakam 1- üç aşağı beş yukarı, tahminen 2- gayret verme teşvik etme sözü
hafkırmak, haflamak öfkeyle bağırıp çağırmak, saldırgan

davranmak
haldır o[l]mak kafası şişmek, sersemlemek
hamıraşı makarna
hampalat hantal, hımbıl, kof
hanandı bari, keşke (bkz: **haneydi**)
haneydi bari, keşke
haranı büyük kazan
harap ekilmeyen yer, ham toprak (bkz: **geñ**)
hata[r] sıra, dizi, istif (Ar. katar)
havak havak şiş, kabartılı, biçimsiz (doğal görünümlü olmayan yüz için söylenir)
hazıruncu beleşçi, hazıra konmayı seven
hedeñ haydi, haydi bakalım
hedeñ biyo, hedi biyo haydi bir kere, haydi bir daha
hedeñ galan haydi artık
hedeñ gari haydi artık
hedi bakam haydi bakalım, konuşmak istenmeyen anlarda, iç çekerek baş sallayarak söylenir
hedi gan haydi artık
he[ğ]re sincap
heñgi (bkz: **eñki**) o şey, elindeki, söz konusu şey
henhenetçi hasetçi, bencil, dedimdedi
herefene yiyeceği ortaklaşa sağlanan toplantı (Ar. ârifâne)
heyalama ham bostan, kavun çağlası
heyallamak doğru tahmin etmek, püf noktasını görmek, kavramak
hıslamaz sinsî, içinden pazarlıklı
hinayet hınzır, aksi
ho evet, peki
hor'[t]laşmak tepişmek, itişmek, şakacıktan güreşip kavgalamak
horata mesele, konu, karışık iş
hoylamak harlamak, parlamak, şiddetlenmek
humayen patiska, bir çeşit pamuklu kumaş

I

ıldız kökü yer elması (ıldız : yıldız)
ımık ımık belli belirsiz, azar azar
incik gincik 1- incik çocuk, ıvır zıvır 2- çerez, abur cubur
iñgas şaka olarak, art niyetsiz
iñgasdan şakacıktan, kasıtsız (Ar. an-kasdin: kasıtlı olarak, bile bile)
ingılığış bozyokuş ağırcaanlı, tembel tembel (bkz. **gallemgaş gayabaş**)
intim rahat, duruş (endâm)
ırdırmak kaytarmak, oralı olmamak
ırılmak ayrılmak, uzaklaşmak, gitmek (bkz: **aklı ırılmak, yüreği ırılmak**)
ısran, ısıran (spatula, spatül) hamur kesici, tekne kazıyıcı, baklava gibi tatlıları aktarmada kullanılan kepçe büyüklüğünde düz kürekçik

İ

ibicik ufacık, ölçmeye değmez küçüklükte, pek az, minnacık
ibin dabin e'[t]mek kararsızlığı sürdürmek, bahane üretmek (bkz: **gıyın soyun e**'[t]mek)
içi uğunmak iç acısı çekmek, içi ezilmek, baygınlık duygusu yaşamak (bkz: **uğunmak**)
iğilcen 1- yabani başak, ot diken 2- kaşıntı, kaşıntılı sivilce
iğnesiz arı (sarıcarı) art niyetli kimse, yüze gülen kötü niyetli kişi

iki sanıp bi[r] banmak seçenekler arasında kararsız kalmak, karar vermekte oyalanmak
il el, başkası, yabancı
ile[r]birisi başka biri, adı lazım değil (adı verilmek istenmeyen)
ildirmek iliştiirmek, takmak, eklemek
ildirgeç kilit kancası, kilitleyici çubuk veya demirden çengel
ilişik e'[t]mek ilinti etmek, endişelenmek, kaygılanmak, merak edip üzülmek
ilik 1- itibaren, ...den sonra (burdan ilik) 2- ...kadar (boğazınna ilik) 3- düğme
ilik oyunu (ene, diye, kös) ilik (düğme) ile oynanan bir sokak oyunu. Hedefteki çukurcuğa üç vuruşta sokma oyununda saymak için kullanılır. (Yunanca 1 = ena, 2 = dio), kös sözcüğü hedefe ulaşmayı ifade eder. Çukurdaki iliği üfleyerek çıkarmak zorunludur.
ili'[k]men su bardağı büyüklüğünde, tenekeden yapılmış, gazyağı ile yanan fitilli kandil
ilkiplmek düğüm atmak, bağlamak
irabetsiz (rağbetsiz), sevimsiz, saygınlığı olmayan
ire'lemek zorlamak, üstelemek, dürtmek
ire'leme o[ll]mak dışlanmak, istenmemek, reddedilmiş duruma düşmek
irmek, iriktirmek birikmek, biriktirmek (K.M. irmek)
iyde (bebek dili) okşama sesi, sesle okşama, okşama hareketi yaparken söylenir

K

kak kurutulmuş meyve dilimi (elma kaktı)
kakeç 1- kanca (bkz: **ildirgeç**) 2- başa kakan
kakmak 1- itmek 2- çakmak (çivi çakmak) 3- didiklemek, gagalamak
kakdırmak 1- itelemek 2- kakalamak, kandırmak, hile yapmak, yutturmak, ceza vermek
kakılıp duru pek bol (bkz: **zerezebil 2**)
kakılmak 1- bolluk olmak (bkz: **tirkeleşmek**) 2- çakılmak 3- aldatılmak
kakırdamak 1- kıkırdamak, gülme 2- soğuktan titremek
kapaksız ağız bozuk, densiz, terbiyesiz
kasamba çöp kümesi, artık yığını
kasırık aksırık, aksırıkla çıkan balgam
kasırmak aksırmak
kayası sertleşmiş, katılaştı, kuru
kayk sertleşmiş, katılaştı, sıkılaştı
kef 1- küf 2- dildeki pas
kefgimek, kefmek 1- ağız köpüklenmek (Ar. **kef**: köpük) 2- dili damağı kurumak
kelcemen kelleşmeye başlamış, hafif kel, seyrekleşmiş
kemkirmek 1- açlıktan zavallı hallere düşmek (kemirmek) 2- soğuktan titremek
kepildemek kımıldamak, seğirmek, titremek
ke[r]pişdirmek gözünü kırıştırmak
keprem aşşağılık, adi, kötü, kavgacı
kese kestirme yol, kısa yol
kesik 1- katık, lor 2- tarla parçası, küçük arazi
kesmik posa, çerçöp, kusmuk gibi artık
keterez başı gelince yeri gelince, köşeye kıştırınca (Yun. karteriz)
keterezlemek gözlemek, fırsat kollamak, denk getirmek, nişan almak

keye ağaç dalı eğmeye yarayan değnek
kezek sürü
kırşanlık kırıklık, soğuk algınlığı
kısdırgeç 1- kuyruğunda kısıncı olan böcek 2- mandal (çamaşır, kâğıt vb. tutucu)
kısık çıkmaz sokak
konti ortalık karıştıran, kurnaz, art niyetli
körduman sis
kör guş serçe
kösük kaldıraç
kötürge kaldıraç desteğı
kusgun pantolon askısı
kuş lesdiy (lastiğı) sapan
kuturi âfâkî (boş laf, desteksiz kanıtsız söz)
küldöken avrat, eş
künge çöp (K.M. köngüz : gübre yığını, pislik öbeğı)
küpe pipi, çük
kür çalı büyüklüğünde dikenli bir ağaççık, yabani üzümü (duta benzer) olur
kür üzümü böğürtlen, diken çileğı, diken dutu, yabani üzüm
küregiren düşünmeden olaya karışan, gözü kara, serdengeçti

L

lââh hayret ifadesi (bkz: **diyah**)
labcın lapçın, mest üzerine giyilen lastik ayakkabı (Far. lebçin)
lafın bokunu çıkā[r]mak lafı sulandırmak, konuyu hafife almak
lavara lakırdı, boş laf, avara laf (bkz: **avara**)
lebbedek 1- pat diye, ansızın 2- görgüsüzce, kaba, biçimsiz
levürdemek, levir lüvür e'[t]mek laf kalabalığına getirmek, dediğı anlaşılmamak, lafı gevelemek (bkz: **lavara**)
löm löm kaba saba
lömcük lafını tanımayan, kaba, görgüsüz
lüle huni (Yun. huni)

M

ma[h] al, işte, buyur, gör, aha
madranlı marazlı, hastalıklı, yemek beğenmeyen
mahana cahana bahane mahane, bir bahaneyle, bahaneyi fırsat bilip, fırsat bulmuşken, şaka maka
mahlıç gibi görünümü güzel, yemeğın en güzel parçası (Ar. mahluc: hallacın attığı, atılmış -yün, pamuk-)
mamir acar, sağlam, dayanıklı (Ar. ma'mûr: bayındır, güzel, bakımlı)
marimeydanda apaçık, çırılçıplak
ması, massı bayat koku, pis koku (bkz: **sası 2**)
masıfa e'[t]mek kuruntu yapmak, kafayı takmak (Ar. masıfa: dünya işleri)
matiye irin, çıban özü
mayasıl 1- hemoroid, basur 2- parmak arası kaşıntısı, egzema
mehracına ermek haddini bildirmek, azarlayarak sindirmek, ağzının payını vermek (Ar. mahrec: ağızdan harflerin çıktığı yer, çıkak)
mekere makara (Ar. bekere)
melleme 1- beceriksiz, gevşek, yeteneksiz, uyuşuk 2- merhem gibi yumuşak, cıvık

meşe zıp zıp, bilya
meterez Şehreküstü Mahallesinden sonraki yerin adı (Ar. meteris : toprak siperler)
meze siney mezar sineği, sevimsiz, pinti
mıcırı [k]lı pürüzlü, kuşkulu, bozuk, sakat, kurala uymayan, yasa dışı
mında [r] murdar; kirli, pis
mısmillamak başkalarına belli etmeden can yakmak, icabına bakmak (misilleme yaparcasına)
mısrandere kapı üstü raf, yüksek raf (Yun. musandıra)
minahat ekmeklik hazırlanmış hamur parçalarını fırına taşımak için ağaçtan yapılmış çok gözlü gereç
morboğan boğmaca
möfdimam (müftü+imam) savcı (Ar. müddeiumûmî)
mumu öcü, umacı
mücre çekmece
müseyip tembel, üşengen, ihmalci (Ar. müseyyeb)

N

nadek salça (Far. nardeng : nar, kızılıklık, erik vb. meyvelerden yapılan ekşi pekmez)
nadenoz maydanoz (Yun. makedonisi-Makedonya otu)
nallama çekiç
ne bin ne ne bileyim ne, bilmem ne ... (o anda hatırlanmayan şeyler için)
nefe [r]ge, **nefirge** bir cins üzüm, son zamandaki küçük salkım
nemerik nemli, ıslak, yaş
neme [r]me nemlenme, ıslanma
nevince acıkma hissi, mide acısı
nevinsiz yersiz davranışlı, sevimsiz, görgüsüz
nişliyoñ ne işler yapıyorsun? ne haber?
nişliyoñ goyoñ neye karar verdin? neler yapıyorsun?
noduz, nodul övenderenin ucundaki demir çivi (bkz. övendere)

O

o bille, u bille o anda, ânında, hemen, çabucak, derhal
obbo, obu şaşkınlık ifadesi
o [ğ]maç, **o** [ğ]maş un kırması, unlu çorba
o [k]lavı gibi **diñelmek** oklava gibi sert olmak; kas gerginliği
o [r]ta **tavada o** [l]mak işi başından aşkın olmak (şapanadaki üç tavada -kazanda- pekmez kaynatırken yaşanan telaş, bkz: şapana)
oşoş köpek (bebek dili) (K.M. öküzü su içmeye teşvik için çıkarılan ses)
otuñ kakiñ (bokuñ) yeme üstüne vazife olmayan işe karışma, ukalalık etme
oymalık enli taş duvardaki öteberi konan boşluk
oyuk 1- çok pis, kirli 2- bostan korkuluğu (eskimiş giysi ve eşyalarla yapılır)
oyulgama, oyulgalama geniş aralıklı yapılan teğel (elle yorgan kaplama)
ozañ tembel, yoz

Ö

ö [ğ]ceci kurtarmalı koşmalı çocuk oyunu
öğme öğürme
ö [ğ]señ (öyle+sanki) belki, herhalde, galiba
övelemek 1- ufalamak 2- evelemek gevelemek (bkz: levürdemek)
övendere öküzleri yönlendirmek için kullanılan ucu demirli

sopa (Yun. üvendre)
över iş övülecek el işi, sanatlı ince el işi (nakış, oya)

P

paldım guvvetinne olanca gücüyle, o hızla
paldımsız görgüsüzce davranan, ölçsüz konuşan
pan bön, tepkisiz
pan davranmak boş bulunmak, hemen karşılık verememek
pandır saf, bön, sersem (bkz. **haldır o** [l]mak)
papıl sersem, şaşkın, salak, beceriksiz
pa [r]pılamak 1- azarlamak, paylamak 2- hacamat etmek; iyileştirme için bıçak veya boynuzla deriyi çizmek
peldirdemek pır pır etmek, yüreği çarpmak, heyecandan titremek
pelezmek, pelezemek yüreği titremek (bkz: **peldirdemek**)
peşe pes yorgun argın, yorgunluktan pestili çıkmış
pesende altında tutmak denetimde tutmak, devamlı baskıyı hissettirmek, yeterince güç kullanarak baskı sağlamak (Ar. besende: tamam, yetişir, yeter)
pesirmek ağzı kurumak (bkz: **kefgimek**)
pe [t]lek (pörtlek) patlak gözlü, şaşkın bakışlı, saf
pişeğen kolayca pişen (fasulye, nohut vb.)
pişirgi, pişirge tarhana yapılacak malzemenin pişmiş hali (aşure gibi komşulara dağıtılır)
posdallı pasaklı, pis, dağınık, bakımsız
puçuk uçurtma
punta akciğer iltihabı

R

ravak koyu şurup (baklava vb. tatlandırmak için)

S

sadalamak sayıklamak, kekelemek
sağ odun meşe odunu (sağlam odun; közü dayanıklı odun)
sa [ğ]deç sağdıç, dost, yakın arkadaş (erkek) (K.M. sağdıç)
sahimiñ samimi misin, dediğin doğru mu
sahisiñ sahiden, sahi mi,
saksak yapışkan (sakız gibi), yapışkan kir, yapış yapış
salahoruna baştan savarak, olmayasıya, laf olsun diye
salım salgın, soğuk algınlığı
samsa [k]lı **deli** zıpçıktı, yaramaz, çocuk ruhlu
sanenni, sanende yemeğe burun kıvıran, zayıf, cılız
sang sang birden, durup durup (yineleyen), nöbet halinde
sañgadak zıngadak, ansızın, birdenbire
sañgi beñgi allak bullak, şaşkın sersem, afallamış
sañgolümüne gelesce ani ölüme uğrayasıya, (geberesice gibi ilenç olarak kullanılır)
sası 1- lezzetsiz, tadı bozuk 2- kokuşmuş, pis koku (K.M. sasıdı: pis koktu)
savak vermeden aralıksız, habire, durmaksızın
savma tavası baştan savma bahanesi
savsalatı dumanı baştan savma (bkz: **savma tavası**)
saylanmaz geçerli sayılmaz, kabul edilmez
sekirdan bel bölgesi, sağrı, kalça üstü
sekirdan irayeti o [l]mak gelene oturacak yer açmak, oturma düzeni almak
sele sepeñ sere serpe, çekinmeden
sellim süllüm süklüm püklüm, yorgun argın
sendir bendir sersem sersem, dengesizce
sıkarlamak 1- sıkıca tembihlemek, gözünü korkutmak 2- yerleştirip sıkıştırmak, iyice bağlamak
si [k]lat sıkıcı, bunaltıcı sıcak

sıpadırna çıka[r]mak 1- yemeklerin tamamını oburca bitirmek 2- bir işi bütünüyle bitirmek (K.M. sıpāqur: yem torbası, sıp aqurı: iki yaşındaki tayın yemliği)

sırlaň düzenli, derli toplu (seramik cilası gibi; K.M. sırlānma: kâsenin macunla sıvanması, işlemek-boyamak- için düzgünleştirilmesi)

sırlaň sıpa iyi giyimli, frapan, havalı

sitaratsız densiz, görgüsüz, yersizlik eden, şımarık, ukalâ, usturupsuz (usturup : üslûb, biçim, denge, uyum)

sıvanak derli toplu, düzgün, oturaklı, uyumlu

sıvık sıvanabilir kıvamda, yapışkan, cıvık

sıyırdım halı dokurken elde edilen sıra, dokunmuş enine örgü sırası

sıyırma taze fasulye

sıyırmaya girmek herkesin yanında açık saçık konuşmak, özel yaşamın dedikodusuna girmek

sivti'[k]lenmek 1- boşta gezmek, oyalanmak 2- sırnaşmak, yaltaklanmak, asalak olmak, ziftlenmek 3- kaşınmak

siyim siyim çisil çisil (yağmur için kullanılır. Kedi ile köpek işemesi için söylenen -siymek- ten)

siylez sinsî, içten pazarlıklı

socumak ürkemek, irkilmek, korkuya kapılmak, gözü yılmak

soluğan soluk darlığı, astım hastası

sovanya[ğ] nohut büyüklüğünde doğranmış soğanın yağda kavrulmasıyla elde edilen tarhana çorbası sosu

soyulgan deri soyulması gösteren hastalık, egzema

söngüye taş fırın temizlemede kullanılan bez paspas

sövel'[t]mek (ayak, burun, eşya) göze batacak şekilde veya engel olacak biçimde uzatmak, yatırmak, doğrultmak, çikinti yapmak

söven bezsiz söngüye (bkz. **söngüye**)

sükgem nezle (Ar. zükâm, zükkâm)

sümük salva goyve[r]mek, sümük salva gitmek 1- göz- yaşı sümüğü tükürüğüne karışarak perişan ağlamak 2- şiddetli nezle olmak

süregeç 1- sürtük, aşâğılık 2- aylak

Ş

Şaban'ın abdes suyu (gibi) lezzetsiz, yavan (içecek) (bkz: **şeldir şeldir, şıldır şıldır**)

şaka şembe şaka maka, yüzeysel sohbet

şamakon konuşkan, tatlı geveze

şapana şaraphane, pekmez yapılan yer

şarı'[t]mak şımarıkça davranmak

şaşdım işi ne yapacağını bilmeden yapılan iş, önünü ardını hesap etmeden uğraşma, şaşkınlıkla amaçsız yapılan çalışma

şaşgın zayıf

şehriye makarnası eriştenin makarna biçimi

şeldir şeldir, şıldır şıldır tam kıvamını bulmamış yiyecek içecek için söylenen "çok sulu" tanımı (bkz: **ciňgil ciňgil**)

şeytan puçuy (puçuğu) gazete veya defter kağıdından yapılan en basit uçurtma (bkz: **puçuk**)

şeytan pulu mika, yaprak halinde maden cevheri (feldispat)

şılak parlak, ışıltılı

şıma[r]gan şımarık, ukalâ, gösterişçi

şivşit çapraz, yan, verev, yamuk

T

tahdasız tahtasız (bir tahtası eksik, yarım akıllı), fikirsiz, zıppıktı, dengesiz (bkz: **samsa'[k]lı deli**)

tahtabaşı duvardaki yüksek raf

takıl tukul gereksiz şeyler: araç gereç, ıvır zıvır, öte beri (bkz: **agıl tağıl**)

tal odunluk ağaç, kütük (K.M. tâl: düzgün dal)

tavuk götü derin nasır

tamaharmak 1- canı çekmek, imrenmek 2- tamah etmek, gözü kalmak

taşımamak göz kararıyla ölçmek

tat 1- ablak suratlı 2- yabancı, ecnebi

tay geldi ikinci evlilikte yeni eşle gelen çocukları

tefildemek eli ayağı dolaşmak, telaş etmek

teleme tane tane (yemek için)

tellenmek alınmak, kuşkulanmak, pirelenmek

telli alingan, alındığını gösteriş yapan, havadan nem kapan

temrehi egzema, temriye: demir pası renginde lekeler olan deri hastalığı (K.M. temregü)

te[r]kini çalmak ('terk etmek'ten) gözden çıkarmak, vazgeçmek, boşvermek

te[r]s gübre

te[r]slik ters(gübre) yığılan yer, çöplük

tezyaka kusma

tıkış depiş tıka basa, pek sıkışık

tiňgirda'[t]mak belli etmeden alaya almak, inceden inceye dalga geçmek

tırl mızımız

tiğsirmek ağzı kapalı halde dişlerin arasından hapşırarak ("hapşu" yerine "hepsih" diyerek geçiştirmek, yarım kalmış hapşırma)

tiğsiri'[k]li, timsiri'[k]li havadan nem kapan, alingan, her şeyden etkilenen

tiňgedeg kaymak birdenbire düşmek, düşüp bayılmak

tinkos, tinkosti cimri, pinti

tirkeleşmek yığılmak, bolluk olmak, tıklım tıklım olmak (K.M. tergeş: kalabalık oluşmasını sağlayan bir hareketin neden olduğu sıkışma)

tohma çok yaramaz, velet (çocuk)

tokeç tokmak, çamaşır kiri çıkarmak için kullanılan tahta sopa

tor 1- konuşmayıp soğuk duran, sıcak kanlı olmayan 2- toy, acemi

toralak toparlak, yuvarlak

tunuk donuk, mat, bulanık

tutdur ağacı o[ll]mak boşuna bekletilen kişi olmak

tuyyan aksi, huysuz, sinirli (Ar. tuğyân: taşkınlık, azgınlık, itaatsizlik)

tüfeği dokuz ça'[k]lamak işleri yolunda olmak, keyfi yerinde olmak

tüngümek zıplamak (bkz: **gaňgımak**), sıçramak, aşmak

tüngü'[t]mek lokmayı yutmak, yok etmek, aşırarak

tür'[t]me ('dürtmek'ten) ima, iğneli söz, keskin söz, beklenmeyen eleştirel laf

tür'[t]me so'[k]mak keskin laf sokuşturmak, yarı şaka yarı ciddi laf atmak

U

ucun ucun 1- uç uca (bağlamak, eklemek vb) 2- uçtan uca, ardı sıra, azar azar (bkz: **üğüş üğüş**)

uğunmak acıyla kıvrınmak, sessizce acı çekmek

ula erişten artan ip (bkz: **eriş**)

ulamak parça ipleri birbirine düğümleyerek eklemek (K.M.

ulāmāq: ipin iki ucunu birleştirmek)
ulanmak kullanmak, yararlanmak
ulantılı kullanışlı, pratik
uluk 1- çürük, morluk, morartı 2- uyuşuk, tembel, pasaklı (bkz: **yuluk**) 3- oluk
ummacaya garmak çok umduğu halde umutsuzca beklemek, beklentiye kapılmak
uncaz o garip, o zavallı
ut yeri apışarası
utansak utangaç, çekingen
uttum a[ll]ma ödüllü oyun oynama, kazandığını başışla-mama

Ü

üğüş üğüş yavaş yavaş, usul usul
ündemen, ünnemen yere sermek veya eşya sarmak için kullanılan kilim benzeri dokuma (kilim kıl veya yünden dokunur, nakışlıdır; ündemen pamuklu mazemeye yapılır, nakış yoktur, enine çizgilidir)
ünnemek 1- seslenmek, çağırarak 2- türkü söylemek
üpür üpür 1- çok sayıda küçük sivilceler için söylenir 2- tavuk derisi gibi (heyecandan derisi kabarcıklaşmak)
ürmek üfürerek şişirmek (balon üflemek, hayvan derisini kolay çıkarmak için deri altına üflemek)
ürülmek karnı şişmek (bağırsakta gaz toplanması)
ürün kuru ot, olduğu yerde kolayca ateş alacak kadar kurumuş ot
üvüş üvüş (bkz: **üğüş üğüş**)

V

vere habire, devamlı, durmaksızın (İtalyanca **vira**: durmaksızın, sürekli)
vidirti 1- yürek çarpıntısı 2- vıdı vıdı
vuva baba

Y

yağadı, yavadı yağlı leke, bulaşık
yağ[ğ]ısı bit
yalabık, yalabıt şimşek
yalamaşcı yaltakçı, dalkavuk, yağcı, yalaka
yalım galiba, sanırım
yanda, yanıda : orada, o yerde, yanı başında
yañgabız aksi, can sıkıcı, huysuz, ukalâ
yanyalıç yengeç
yarım, yarımlik fıtık, kasık fıtığı
ya[r]n sırt (K.M. yarın: kürek kemiği)
yasdavaç, yasdaveç üzerinde hamur açılan ağaç levha
yasımak benimsemek, sahiplenmek, görev bilmek, ilgi duymak
yaslam eğik, yatık, yaslanmış, bayır
yatırdaş yatalak ("Allah yatırdaş etmesin" diye kullanılır)
yatsu : mide asidi, hastalık yapan sıvı
yayım yaygı üzerine serilen şeyin adedi (yufka, makarna vb.)

yaylam baylam 1- sere serpe, pek rahat 2- ferah, gepgeniş
ye 1- ki, ya, yahu 2- bakalım, herhalde, işte
ye[ğ]kinmek yerinden kalkmaya davranmak
ye[ğ]lli 1- yerli 2- yerleşmiş, kalıcı 3- çoktan beri
ye[r]siz yersiz davranışlı, uygunsuz konuşan (bkz: **sıtaratsız**)
ye[ğ]sindirmek (yüksündürmek) yük olmak, rahatsızlık vermek, sırnaşarak üzme
yekdir yekdir (gezmek) aylak dolaşma, oradan oraya amaçsız gezmek
ye[l]peşlemek yelpazelemek, hava akımı yaratmak, yellendirmek (K.M. yēlpişdi / yēlpeşlemek)
yemelemek çırpınmak, yırtınmak, emeklemek, el kol çabasıyla ilerlemeye çalışmak
yığı ölçmek mübalağa etmek, abartmak
yılık eğri, çarpık
yımık yamuk (bkz: **yılık**)
yıvrılmak kıvrılmak, yamrulmak
yirdirmek yersiz konuşmak, görgüsüz davranmak, densizleşmek, tadını kaçırmak
yirik ayrık, yarık, yırtık
yirmek yırtmak, yarmak
yivelmek gelişmek, serpilmek, kendine gelmek, iyileşmek, sağlığa kavuşmak
yivel'[t]mek yontmak, sivileştirmek
yokyo[ğ]sul (yok+yoksul) pek yoksul
yolcu böreği üzerine yağ sürülüp karabiber ekilmiş kızarmış ekme
yuluk pasaklı, pis, tembel
yu[ğ]mak yıkamak
yüreği buruşmak yüreği sıkışmak, baygınlık hissetmek
yüreği ırılmak canı çıkacak gibi olmak, yüreği duracak (yerinden ayrılacak) gibi olmak
yüreği ilmek başkası için özenmek, dilemek

Z

zar çarşaf, kadınların göreneklere bağlı giydiği, gözleri açıkta bırakan siyah renkli giysi
zar iğnesi çatal iğne
za[r]plı acar, güçlü, yaman (sarp)
zavat sıfat, kılık, yüz ifadesi, surat
zavza'[k]lamak sarsmak, hırpalamak, şakacıktan hafifçe tartaklamak (bkz: **avkalamak**)
zeb için ilaç için, ilaç olacak kadar
zebil 1- yazık olmuş, acınacak durumda, bitkin, yoksul 2- bol, gereğinden çok
zerezebil (Ar. selsebîl) 1- pek yazık, zavallı 2- pek bol
ze'lenmek zevklenmek, alay etmek, alaya almak
zırcamak sızlanmak, mızımız davranmak, zırlamak
ziypmak (ayağı) kaymak, sürçmek
zöngüldemek 1- zonklamak 2- burnunu sokmak, zamansız lafa karışmak

2. Bölüm : DEMİRCİ AĞZI (Nasıl söylenir)

Bu bölümde sözcüklerin Demirci'de söylenişlerinden örnekler sunulmuştur.
Tablolardaki örneklere göre diğer sözcükler seslendirilebilir.

(1. Bölümün başındaki İŞARETLER ve KISALTMALAR tablosuna da bakınız)

K → G değişmesi	
kavak	gavak
kocaman	gocaman
koyu	goyu

K söylenmez	
ekmek	e'mek
çakmak	ça'mak
çıkmaq	çi'mak

Ğ → V değişmesi	
bağ	bav
dağ	dav
yağ	yav

L söylenmez	
almak	<u>a</u> mak
kalmak	g <u>a</u> mak
gelmek	g <u>e</u> mek

N → Ñ genizden söyleniş	
anırmak	añırmak
pınar	buñ <u>a</u>
don tutmak	doñ du'mak

R söylenmez	
arpa	<u>a</u> pa
görmek	g <u>ö</u> mek
terzi	<u>t</u> ezi

T → D değişmesi	
tat	dad
taş	daş
Mustafa	Mısdava

T söylenmez	
bitmek	bi'mek
satmak	sa'mak
patlatmak	pa'la'mak

Az görülen harf değişmeleri					
A → E	asker	esge	P → B	patlıcan	badılcın
Ç → Ş	kaçmak	gaşmak	P → K	şapka	şakga
Ğ → Y	buğday	buydey	P → V	dolap	dolav
I → A	yıkamak	y <u>a</u> kamak	U → I	yumurta	yımırta
İ → E	iyi	eyi	V → F	kova	gofa
M → N	domuz	doñuz	V → Y	kıvılcım	gıyılıcım
O → U	oluk	uluk	Y → V	köy	köv
Ö → Ü	ön	ün			

Harflerin yer değiştirdiği örnekler						
A ↔ K	aksırmak	k <u>a</u> sırmak		P ↔ R	toprak	torpak
B ↔ R	kibrit	kirpit		R ↔ E	Recep	Ercep
F ↔ R	hafriyat	harfiyat		R ↔ H	tarhana	tahrana
Ğ ↔ R	iğrenmek	yirgenmek		R ↔ I	Rıza	Irza
K ↔ S	tiksinmek	tiskinmek		R ↔ P	kirpi	kipri
M ↔ L	çömlek	çölmek		S ↔ I	sıcak	ıscak
M ↔ R	yumruk	yurmuk		S ↔ İ	Simav	İsmav
P ↔ L	çıplak	çılbağ				

... _ adag, ... _ adanag ... _ edeg, ... _ edeneg	... diye, ... diyerek
gümbedeg, gümbedeneg	güm diye, güm diyerek (gürültüyle düşmek)
hartdadag, hartdadanag	hart diye, hart diyerek (ateş almak, kalkmak)
hörpbedeg, hörpbedeneg	birdenbire belirmek (alerji, kurdeşen)
lömbedeg, lömbedeneg	gürültüyle yıkılmak, ağır laf söylemek
patdadag, patdadanag	pat diye, pat diyerek (düşmek, bayılmak)
rapdadag, rapdadanag	rap diye, rap diyerek (durmak, kalmak)
tiğgedeg, tiğgedeneg	birdenbire (düşmek, düşüp bayılmak)

SORU SÖZCÜKLERİ

Soru sözcüklerinde bir hece kısaltma ve N ünsüzünün genizden söylenmesi (Ñ) karakteristiktir.

Soru sözcükleri	Demirci'de söylenişi
geliyor musun	gely <u>o</u> muñ
görür müsün	görü müñ
gelecek misin	gelce <u>o</u> miñ
kalır mısın	galır miñ

ŞİMDİKİ ZAMAN : -yor musun > -yo muñ > -yoñ mu > -m/-mem yoñ

Soru Sözcükleri OLUMLU	-yo muñ (olağın soruş)	-yoñ mu (ısrarcı soruş)	-i-i-u-ü/m yoñ (meraklı soruş)
alıyor musun	aly <u>o</u> muñ	alyoñ mu	alım yoñ
geliyor musun	gely <u>o</u> muñ	gelyoñ mu	gelim yoñ
çıkıyor musun	çiky <u>o</u> muñ	çikyöñ mu	çıkım yoñ
kokuyor musun	koky <u>o</u> muñ	kokyöñ mu	kokum yoñ
korkuyor musun	k <u>o</u> ky <u>o</u> muñ	k <u>o</u> kyöñ mu	k <u>o</u> kum yoñ
koyuyor musun	goy <u>o</u> muñ	goyoñ mu	goyum yoñ
takıyor musun	daky <u>o</u> muñ	dakyöñ mu	dakım yoñ
tadıyor musun	dady <u>o</u> muñ	dadyöñ mu	dadım yoñ

Soru Sözcükleri OLUMSUZ	-mıyo <u>mu</u> (olağan soruş)	-mıyo <u>ñ mu</u> (ısrarcı soruş)	-mem yo <u>ñ</u> (meraklı soruş)
almıyor musun	<u>a</u> miyo <u>mu</u>	<u>a</u> miyo <u>ñ mu</u>	<u>a</u> mem yo <u>ñ</u>
çıkıyor musun	çı'miyo <u>mu</u>	çı'miyo <u>ñ mu</u>	çı'mem yo <u>ñ</u>
gelmiyor musun	ge'miyo <u>mu</u>	ge'miyo <u>ñ mu</u>	gemem yo <u>ñ</u>
kokmuyor musun	kokmuyo <u>mu</u>	kokmuyo <u>ñ mu</u>	kokmem yo <u>ñ</u>
korkmuyor musun	ko'muyo <u>mu</u>	ko'muyo <u>ñ mu</u>	ko'mem yo <u>ñ</u>
koymuyor musun	gomuyo <u>mu</u>	gomuyo <u>ñ mu</u>	gomem yo <u>ñ</u>
takmıyor musun	da'[k]miyo <u>mu</u>	da'[k]miyo <u>ñ mu</u>	da'[k]mem yo <u>ñ</u>
tatmıyor musun	da'[t]miyo <u>mu</u>	da'[t]miyo <u>ñ mu</u>	da'[t]mem yo <u>ñ</u>

Zaman Eklerine Örnekler

almak / gitmek	<u>a</u> [l]mak / gi'[t]mek
Gelecek Zaman	Söylenişi
alacağım	alcem, alcen
alacaksın	alceñ
alacak	alcek
alacağız	alcez
alacaksınız	alceñiz
alacaklar	alce'[k]le
gideceğim	gitcem, gitcen
gideceksin	gitceñ
gidecek	gitcek
gideceğiz	gitcez
gideceksiniz	gitceñiz
gidecekler	gitce'[k]le

almak / gitmek	<u>a</u> [l]mak / gi'[t]mek
Şimdiki Zaman	Söylenişi
alıyorum	alyom, alyon
alıyorsun	alyoñ
alıyor	alyo
alıyoruz	alyoz
alıyorsunuz	alyoñuz
alıyorlar	alyola
gidiyorum	gidyom, gidyon
gidiyorsun	gidyoñ
gidiyor	gidyo
gidiyoruz	gidyoz
gidiyorsunuz	gidyoñuz
gidiyorlar	gidyola

İstek Kipi

1. tekil (ben)	nasıl söylenir	1. çoğul (biz)	nasıl söylenir
alayım	alen alem	alalım	alam
vereyim	veren verem	verelim	veram
geleyim	gelen gelem	gelelim	gelam
gideyim	giden gidem	gidelim	gidam
kalayım	galen galem	kalalım	galam
yapayım	yapen yapem	yapalım	yapam

KİŞİ ADLARINDAN ÖRNEKLER

(1. Bölümün başındaki **İşaretler ve Kısaltmalar** tablosuna da bakınız)

<p>Ali Ağa : Alâ Aligil, Aliler : Aley Ayşe : Aşa Dudugil, Dudular : Dudey Hatice : Hacca Hikmet : He'met Hüseyin : Üsen İhsan : Essan, Ehsan İsmail : İsmal, İsmil Kadınayşe : Gannaşa Mehmet Ali : Mamedeli, Mamdeli Mehmetgil, Mehmetler : Mamedey Mehmetgilin, Mehmetlerin : Mamedeñ Muammer : Mammer Mustafa : Mısdava</p>	<p>Mustafa Ali : Mısdavali Nizamettin : İzamet Nurullah : Nurlah Ömer : Uma Ömeroğlu : Umaro Recep : Ercep, İrecep Rızagil, Rızalar : Irzayey Rızagilin, Rızaların : Irzayeñ Sabriye : Sabirye Sıdika : Sıdı(y)ga Süleyman : Sülüman Şefika : Şavga Şerafettin : Şeeddin Zeliha : Zelhe, Zilhe Zinnur : Zinnor</p>
--	---

NASIL SÖYLENİR

A

abi : abey
ağa (ağabey) : ava
ağaç : aveç
ağız dolasıya sövmek : gañıra gañıra sövmek
ağzına kadar (dolu) : ağzınna ilik
aksırmak : kaşırmak
akşamleyin : a[k]şamnen
alengirli : elengirli
altmış : a'[lt]mış
Amerikan (bezi) : Amelken
amma : emme
amma yaptın ha : emme edve[r]diñ ha
amma yaptın, ettin eyledin : gaç hedi gaç,
yirdirdiñ eñkini
ananın : anañiñ
ananların, anangilin : anañeñ
anlamsız ilgisiz gereksiz laf : lafıñ boku (bkz:
geyik muhabbeti yapmak)
arefe : erafe
armut : amit
arsız : ırsız
asker : esge[r]
aşağı çarşı : aşā çarşı
aşağılık : aşılak
aşağıya : aşara
âşikâr (besbelli) : eşgare
atlamak : a'lamak, aplamak
ayıklamak : a'lâmak
Azize : Azze
azmak : azalanmak (yara azması)

B

babanın : babañiñ

babanların, babangilin : babañeñ
bağırsak : boğasık
bardak : ba[r]dak
bardağa koyuver : bağa guyve
bebek : böbek
belermek : bele[r]mek
bıktırasıya söylenip durmak : mayasıllı göt gibi
ö'[t]mek
bir âlem, bambaşka, görülesi : bi tecrib
(Ar. tecrīb : deneme, sınaama)
bir kerecik : biyocuk
bir tanecik, biricik : bicecik
birçok : biçcok
bisküvi : büsküvüt
boş ver, boş ver artık : len de(h), de len de(h)
boynuz : buynuz
böbrek : bö(ğ)rek
böcek : bö[ğ]ce
börtü böcek : böcek möcek, zararlı böcekler
buğday : buydey, bıydey
buraya gel : burey ge
buraya gelecek misin : burey gelceñiñ
C – Ç
cadde : cahde
cerahat : cirhet (irin)
ceryan : ceyran
cıvıdamak : cıgıldamak
cim kadar : cimcik (pek az, şu kadarcık; bkz:
ibicik 1. bölümde)
cuma akşamı : cum'yaşamı
cüzdän : düzden
çabucak : çabıcık
çaktırmadan cezasını vermek : uydurve[r]mek

çardak : ç̣a[r]dak
çatla emi : g̣anıña kepek vur
çekiç : kekiç
çıkın : ç̣ıkı (küçük bohça)
çıplak : ç̣ılbak
çiftlik : ç̣i'[ft]lik
çimdirmek, çimdiklemek : cimcirmek, cim-
 ci'[k]lemek
çitlembik : ç̣e'[t]lemek
çizik : cızık
çorba : ç̣oba
çömlük : ç̣ölmek
çözgü : ç̣ezgi
çubuk : ç̣ıbık

D

de bakalım : de bakam
de bakayım : de baken
dedikoducu lafçı
değil : de[ğ̣i]l
değirmen : değ̣men
değişik : deñişik
değişmek : deñişmek
depresmek : debe[r]mek
derdine yan : (bkz: çatla emi) g̣anıña kepek vur
ders : de[r]s
devşirmek : deş̣irmek
deyiversene, deyiversen ya : deyve[y]señ ye
dinlemek : diñelmek
dinle bir kere, kulak ver : ey de biyo
dinlenmek : diñnenmek
doğru : do[ğ̣]ru
dolap : dolav
domates : tomata
domuz : doñuz
domuz kilidi : doñuz kilidi (rakibin arkasında
 koltuk altlarından geçirip ensesinde elleri kilit-
 lemek)
dükkân : dükgen
dümbelek : dömbüldek
düzeltilmek : düze'[t]lemek

E - F

ederken : ede[r]kene
edince, ettiğinde : ettinek
edelim diyoruz : edam diyoz
edeyim diyorum : eden diyon
ekmek : e'[k]mek
ekmek : ekelemek (tuz ekmek)
elektrik : ellâkdir, elekdirek
elemge, elemiye, elemye : elemne (Yun.
 Alemida)
eller (başkaları) : ille[r]
ellerin (başkalarının) : illeñ
elinizdeki işi koyun (bırakın) biyol (bir kere) :
 eñkini goñ biyo
emeklemek : me'[k]lemek
entrika : intırka
erkek : a[r]kek, e[r]kek
ev sahibi : ev sabı

ev sahibesi : ev sabısı
evcek : evçerek
evlendirmek : eve[r]mek
evet, he : ho
evimiz : emiz
eviniz : eñiz
evime gideyim : evime giden
evimize gidelim : emize gidam
... ey : ...gil (Aley : Aligil)
ezan : ezen
eziyet : ezet, ezzet
fasulye : fasille
fener : fena, fene
fermuar : ç̣acor (Fransızca şarjör)

G

gaylo[]mak : (Ar. kâil olmak : râzı olmak, kabul
 etmek) "Allah gaylo[maz]" diye kullanılır
gece vakti : gecelokdu
gelelim : gelam
geleyim : gelen
geliversek : gelve[y]sez
gelsek : gesez
gene : gine
geyik muhabbeti yapmak : a[r]tı'[k]la ç̣eñe ç̣al-
 mak, a[r]tık yetik laf e'[t]mek, (bkz: **lafın bo-
 kunu çık[r]mak**), horoz daşa[ğ̣ı] çık[r]mak,
 köpek daşa[ğ̣ı] çık[r]mak
gidelim : gidam
gideyim : giden
gitsek : gitsez
giymek : geymek
gölge : kölge
göresim geldi : gö[ğ̣]cem geldi
güveç : göveç
güzelim ... : islâh (İslah) ...

H

ha varıyor : havaryo (bkz: gâvır küfürü, 1. bölüm)
hadi canım sende : de len de[h] (bkz: boş ver
 artık)
hangi : nañkı, nağı
harman : ha[r]man
hatâen : hetâyen (yanlışlıkla)
havuz : havız, havrız
haydi oluversin artık : hedi olvesiñ gari
haydin bakalım, haydin bakayım : hedeñ ba-
 kam, hedeñ baken
haydin gidelim : hedeñ gidam
haydin gidelim artık : hedeñ gidamıñ, hedeñ
 gidam galan
hayır, ı-ih : a-ah
hele buyur : ma biyo
hepsi : hepiciy
hidrellez : hadillez
hırslanmak : hırzlanmak (öfkelenmek, sinirlen-
 mek)
hışır : kışır (olgunlaşmamış kavun karpuz)
hile : hileme
hoparlör : aparlo

höst : dest
huni : hunu
I - İ
ıslık : sı'lık
iğrenmek : yirgenmek
ihtimal : ehdimâl
ihtiyar : ehdiya
ihtiyat : ettiyat
iken, ... ken : ... kene: gidekene (giderken)
ikindi : kindi
ileri geri, olur olmaz (konuşmak) : a[r]tık yetik
iletmek : ele't[t]mek
iliştirmek : ildirmek
ilk önce : enkevelâ
indirmek : endirmek
işiyetim geldi : işecim geldi
itfaiye : etfaye
iyi : eyi
iyi değil : eyi del, dayı del
iyi halt ettin : şike yav yidiñ (şeker yağ yedin),
 eyi kak yidiñ
iyice hasta olmak : gömgök hasta o[l]mak
K
kaba : gobat (Ermenice **kubat** : kaba, biçimsiz,
 yakışksız, uyumsuz, görgüsüz, zevksiz)
kadar : gada[r]
kadayıf : gadayıf
kâğıt : kayıt, kâhat
kâhyası mısın : kâyasımıñ
kaka : e' (bebek dili)
kalabalık : galabeşlik
kalça : gaba, gaba et
kalfa : ga[l]fa
kanara : ganare (Ar. kinnâre: mezbaha, kesime-
 vi)
karanfil : galenfir
karanlık : garannık, garandık
karantina : gulüntire
karga : ga[r]ga
karılar : gala
karın : gan
karısı : gası
karnı depreşiyor artık : ga[r]nı deberyo gan (sı-
 kıntıyla kıvraniyor)
karpuz : ka[r]puz
katmer : ga't]me[r]
kavun : gavin
kayarlamak, kayarı basmak (küfretmek) :
 gaya[r]lamak, gayarı basmak
kayısı : kayası
kaynana : gayınna
kekremsi : kekere
kemikleri sayılacak kadar zayıf : kakırdak gibi
kestane : kesdene, kesne
kıvılcım : gıyılçım
kibrit : ecza
kokmuş : ko'[k]muş
kolay : goley

korkmuş : ko[rk]muş
korkulacak : ko[r]kunculuk
koymak (bir şeyin içine) : guymak
koymak : goymak, gomak
koyun : goyun
koyun (birakın) : goñ
koyup gitmek : gop gi't]mek
köfte : köfdü
kumpir : kompir
kurbağa : gurbavı
kuzu : guzu
küçücük oldu, küçüldü : küçceldi
küfe : köfe, köfün
küremek : kürümek

L

lâdes : yades
lastik : lesdik
leblebi : le'lebi
leğen : iliyen
lehim : ilehem

M

makara : mekere
makarna : makane
maşrapa : naşapa
maydanoz : nadenoz
mercimek : me[r]cimek
merdiven : me[di]men (Far. nerd-bân)
mezar : meze
mezarlık : bademliköy, tahtalıköy
mısır : misir
miş gibi yapmak : galaycılık de[ği]l göt çalkamak
muavin : mavin
muhacir : macir
mutfak : mutbak
murdar : minda
müflis (iflas etmiş) : möhlüz
mühim : möhöm
mürekkep : mürebgeb

N

nalın : lâlin
nane : nana (Ar. na'nâ)
nasılsın? acaba neler yapıyorsun? : nacapsıñ?
ne edeceğiz artık : netcez galañ, netcez gari
ne edelim ki : ne edam ye
ne edeyim ki : ne eden ye
ne işler yapıp ediyorsun : nişliyoñ goyoñ,
 ne edyoñ goyoñ
ne kadar : negida
nemlenmiş : neme[r]miş
nerede ki : nede ye
neyleyim : neniyen
nişan : ışan
nişan almak, denk getirmek : de'nemek
nişasta : şaşda, şaşdunu (şaşda unu)
nişleyim : nişliyen
nüzûl : nüzol (inme, felç)

O - Ö

o (kişi) benim : u benim

o (şey) **benim** (bana ait) : u benim
o cancağım : uncağım
o garibim : uncağım
ocağı sönesice : oca[ğ] sönesce (ilenç)
oğuşturmak : oğcalamak, ovcalamak
oklava : o'[k]lavı
olanca hızla koşmak : paldım guvvetinne
 siyi'[t]mek (seğirtmek)
oluk : uluk
orası, yanındaki yer : yanın
oraya gelelim diyoruz : urey gelâm diyoz
oraya geleyim diyorum : urey gelen diyon
otomobil : tomofil
öfkelenip heyecanla kalkmak : ka[l]kış
 ka'[lk]mak
öksürmek, öksürük : ö[k]sürmek, ö[k]sürük
ön : ün (önünde → ününde, ününde)
öteki ev (öteki oda, yan oda) : ötikey
öyle yapma artık: eñkilce e'[t]me gān, e'[t]me
 gān eñkini
 P – R

palyaço : fellaçco
patates : patediz
patıcan : badıcan (Ar. bâdincân)
pazar : baza
pehlivan : pālevan
pekmez : be'[k]mez
peksimet : pesmet
pencere : mençire
perişan : perşan
pınar : bîñā, buñā
pişman : peşman
püfür püfür (esmek) : üfür üfür, üfül üfül
raprahat : ıprahat
rezil etmek : irezil e'[t]mek
rezil olmak : irezil o[l]mak
romatizma : tomatizma
rüzgâr : örüzge[r]
 S

saat : sahat
sabahleyin : saba[h]len
sabun : sabın
şadeyağ : sediyā, sediyavı
sağ : sav (1- sağlam, sağlıklı, diri 2- sağ taraf)
sahiden : sahisin
salıncak : sancak
salya : salvā (Latince **saliva**: tükürük)
samanlık : samannık
samimi misin : sahimin
sarımsak : samsak
sarsıntı : sirsinti
sarsmak : sırsalamak
seğirtmek : siyi'[t]mek
selsebil : zerezebil
sergi : se[r]gi
sıcak : ıscak
sıcağı sıcağına : ıscā ıscāna
siftah : şefde

soğan : sovan
soğuk : sovuk
soğurmak : şormak
solucan : soğulcan, sovulcan
somurtmak : domur'[d]mak, doru'[d]mak, so-
 ru'[t]mak
söyle bir kere : söyle biyo
su : buf (bebek dili)
suçlamak : gabahat sabı e'[t]mek (kabahat sahi-
 bi etmek)
sütlaç : sü'[t]laç
 Ş

şapka : şakga
şaşdunu : nişasta unu
şeker : şeke[r]
şımarık : şıma[r]gan
şimdi : şincik, şindi
şose : susa
şu konuyu bırakın artık : eñkini goñ gañ
 T

ta o kadar : ça u gıda
taa orada : dey urda
taa oraya var gel : di[y] urey va ge
tabakhane : tabahne
tahin : tahan, tahrın
tahtaya gelesice : tahdey gelsce (ilenç; teneşire
 gelesice)
tarhana : tahrana, tarana
tatlı : da'[t]lı
taze : teze
tek tük : seyrek sepildek
tekme : de'[k]me
temcit : temşit
tenha : tehne
tepmek : de'[p]mek
terâvih : terefi
tesbih : tesbek
teyze : de[y]ze
tirkaz (Ermenice) : tırkaraz (avlu kapısı kancalı
 kilidi)
tokat : ça'[rp]ma
tokmak : to'[k]mak
toparlık : toralak
torba : to[r]ba
turna : dirna
tükürük : tükrek
tüy : tüv
 U – Ü

ufacık : üfecik, üvecik
ufûnet : üfönet, ifönet (Ar. ufûnet: pis koku, ilti-
 hap) bir olayın sıkıntısı, sıcaklığı, zahmeti
ulan : len
uzattın artık (üstüne oldun) : edinvedin gari
üleşmek : öleşmek
üstesinden gelmek, hakkından gelmek :
 pulçu[ğ]nu çıka[r]ttirmek
 V – Y

var : 1- va[r] 2- ma[r] (işim ma[r], uykum ma[r])

verimsiz çalışmak : eleyip eleyip kepeğine karıştırmak
verin : veñ
veysal : visâl (Ar. ulaşma, kavuşma) “Allah veysalını sürdürsün” şeklinde söylenir; birliğiniz daima sürsün, güle güle kullanın anlamına gelir
yağar (yağan) yağmurda : yava ya[ğ]mırda
yağmak üzere : yaven diyo
yahu : yav
yahu arkadaş : len sa[ğ]deç
yalın ayak başı açık : yalnayak başı gabak
yanında, sende (senin üzerinde) : gıyında
yapmayın etmeyin : ya'[p]mañ e'[t]meñ
yarası olan gocunur : işgilli büzük diñgilde
yarın sabahleyin : saba[h] saba[h]len
yavaş : yaveş
yazıhane : yazane
yemeği pişirmeye koymak : yimek furmak, yimey oca[ğ]a furmak
yer misin yemez misin : yirmiñ yimezmiñ
yerleşik, yerleşmiş, çoktan : ye[ğ]li

yeter artık : yeteriñ galan (birden fazla kişiye söylenir)
yeter artık : yete gan, yete galan, yete gari
yetmiş : ye'[t]miş
yıkamak : yakamak
yıldız : ıldız
yirmibeş : yimbeş
yukarı : yokara
yukarı çarşı : yoka çarşı
yukarıda : yoka[r]da
yumruk : yurmuk
yumurta : yımırta
yürüye yürüye gidelim : yörüy yörüy gidam
yüzükoyun : yüzüguyun
Z
zağar : zava[r]
zerdali : ze[r]deli
zira : zere
zıplarken birdenbire kaydı : gañgirkene sañgadak zıypdı

3. Bölüm : LÂKAPLAR VE ADLAR

a) DEMİRCİ'DE AİLE ADLARINDAN ÖRNEKLER

“Lâkap: Bir kimseye veya aileye herhangi bir münasebetle asıl adından başka sonradan takılan ad, takma ad”

Aile adı ile lakabı ayrı düşünmek gerekir, aralarında fark vardır. Her “Aile Adı”na lâkap diyemeyiz, her unvan ve meslek adı lâkap olarak kabul edilemez.

Burada görülen karışıklığın nedeni, benim “**Lâkaplaşma**” adını verdiğim kavramdır:

Diyelim; 100 yıl önce aile büyüğü berberdi ve diyelim ki kendinden sonra sülâlede bu mesleği yapan çıkmadı. Mesleği nedeniyle ailesine “Berber Ali’ler”, Demirci söyleyişle “Bebe Aley” veya “Beberaley” deniyordu. Günümüzde torununun torunu Mehmet’e “Beberaleyleñ Mâmet” veya “Beberaleñ Mâmet” denmesi anlatım kolaylığı sağlıyor. “Lâkaplaşma” böyle ortaya çıkıyor.

Aile adı genellikle bir aile büyüğünün adından oluşur:

Cemil Beyler, Yakup Ağalar.

Makam, mevki, unvan veya meslek adı da aileyi tanıtmakta kullanılır:

Kâtibey, Çavuşey, Bakırcey, Galaycey vb.

Eskiden aile adları bu şekilde oluşurken Soyadı Kanunu çıktıktan sonra aile adları soyadı olarak alınmış (Kâtipoğlu, Çavuşoğlu, Bakırcı, Kalaycı vb), bazıları da yeni soyadı almayı tercih etmiştir. Günümüzde soyadı yanında aile adları da hâlâ kullanılmaktadır.

Bu bölümde bütün aile adlarını yazmak yerine; asıl konumuz olan lâkapları yazmayı, bunun yanında lâkaplaşanlardan bazıalarını örnek olarak vermeyi tercih ettim.

Meslek ve rütbeden oluşan Aile Adlarına çok az yer verilmiş; yiyecek, meyve, sebze, hayvan ve yer adlarından gelenlere daha fazla yer verilmiştir.

Bu çalışmanın asıl amacı; lâkapların yanında, oldukça kısalmış (Ahmet Ustalar → Ahmosdey), söylenişi aslından çok değişmiş (Ayşekadınlar → Aşganna) ve anlamı çözülemeyen (Abbane, Callak) **özgün adları tesbit etmektir.**

AİLE ADI KAYNAĞI	AİLE ADI	DEMİRCİ'DE SÖYLENİŞİ
Aile Büyüğü Adı	Abdurrezzak'lar, Kadir'ler	Abdırazey, Gadirey
Unvanlar	Cemil Bey'ler, Yakup Ağa'lar	Cemilbeyle, Yakıbalā
Rütbeler, Kademeler	Gani Çavuş'lar, Ahmet Usta'lar	Gançavişey, Ahmosdey
Dînî terimler	Hacı Molla'lar, Cennet'ler	Hacımolley, Cenne'le
Köken	Çerkez'ler, Tatar'lar	Çekezey, Tatała
Meslekler	Bakırcı'lar, Kalaycı'lar	Bakırcey, Galaycey
Sebzeler, Meyveler	Kabak'lar, Karpuzcu'lar	Gaba'la, Kapızcey
Hayvan Adları	Koyun'lar, Leylek'ler	Goyunna, Leyle'le
Renkler	Karakaralar, Yeşil'ler	Garagarala, Yeşiley
Yer Adları	Akdere'liler, Menemen'liler	Akdereley, Menemenile

ADLARIN, LÂKAPLARIN OKUNUŞUNDA YARDIMCI BİLGİLER, ÖRNEKLER

(1. Bölümün başındaki *İşaretler ve Kısaltmalar Tablosuna* da bakınız)

AÇIKLAMALAR	ÖRNEKLER
K harfi G olarak söylenir	Kavallar → Gavalla[r] Karakaralar → Garagarala[r]
Bazı adlardaki R ler söylenmez bunun yerine R den önceki ünlü uzatılır	Biberler → Bübe[r]le[r] Ciğersiz → Ciğ[r]siz
-gil yerine kullanılan -lar, -ler eklerindeki R ler söylenmez, uzatılmış a , uzatılmış e veya -ey şeklinde söylenir N ile bitenlerde -na veya -ey kullanılır	Börekçiler → Börekçile[r] → Börekcey Parmaksızlar → Ba[r]magsızla → Ba[r]magsizey Ramazanlar → Ramazanna → Ramazaney
Ağa uzatılmış a şeklinde söylenir -oğlu -o şeklinde söylenir	Hasan Ağa → Hasana Çizmecioğlu → Cizmeco
'[k, t] Kesme işaretinde hıçkırır gibi kesme yapılarak köşeli ayraç içindeki harfler yutulur, söylenmez	Ölcekler → Ölce'[k]le Mertler → Me'[rt]le
N ünsüzü bazı lâkaplarda genizden söylenir N→Ñ (ng)	Çaño Ciñgildey

a) LÂKAPLAR (TAKMA ADLAR)

Abazala[r], Abazo
Abbāne
Aga
Akkaş
Aley
Aley
Alvano
Ateş
Ayıboğan
Babıçgaldırmaz
Bacey
Badâg

Bağbozaney
Baldanna, Baldano
Baley
Balık
Bamaksızey
Battaley
Baybay
Be'[k]mezle[r]
Bebişey
Bedavla[r]
Bismillâhsız
Boduç

Bö[ğ]ce
Burma ka[r]pız
Bübe[r]le[r]
Bülbüley
Callak
Cami saati
Carla[r], Caro
Cevahirle[r]
Cırtcey, Cırtco
Cıvık
Cicibeyle[r]
Ciğ[r]siz

Cimcik	Etyimez	Guru Bey
Cinemirey	Eyvahcıla[r]	Gurula[r], Guro
Ciñgildey	Fakir	Gurusıkı
Cocurla[r], Cocuro	Falfara	Guzu
Cumbaz	Gaba'[k]la[r]	Habarannamaz
Cüfe[r]le[r], Cüfero	Gabcalley, Gabcallo	Hacıkırçey
Çakal	Galbazaney	Hamıraşı
Çakır	Galizle[r], Galizo	Harmandalı
Çaño	Gamalı	Hazırla[r], Hazıro
Çantalā[r]	Game'[t]le[r], Gamedo	Heciney, Hecino
Çapı'[t]lı	Gamero	Hırpano
Çaprazla[r], Çapraz	Gağıdi	Hillile[r], Hillo
Çaybirey, Çaybir	Gara efe	Homhom
Çevirgen	Gara makara	Homurtak
Çıbık efe	Garabacak	İlvano
Çıyan	Garabatak	İncegarey
Çille[r]	Garabıyık	İncey, İncö
Çolağey, Çolak	Garaboduro	İrile[r]
Çoma'[k]la[r]	Garabö[ğ]cey	İşim ma[r]
Çomuk	Garadaşak	Kaskasla[r]
Çöpürey, Çöpür	Garagarala[r]	Kayko
Çulhala[r], Çulho	Garagoyun	Kaytazla[r]
Dagildugül	Garagözlü	Keçeleay, Keçelo
Dalaklı	Garasanna	Kel
Dallaney	Garıbla[r], Garıbo	Kescey, Kesco
Dana	Gatırcey	Kılcanna
Daşla[r]	Gavalla[r], Gavalo	Kıldırcey, Kıldırıcı
Dayo[ğ]laney	Gavcıkala[r]	Kılley, Killo
Debelâyey, Debelâ	Gayalı	Kırkyalan
Debirnoş	Gaygısizey	Kıstırla[r]
Delegancey	Gayımla[r]	Kibar
Delikgulak	Gazel	Kirlile[r], Kiri
Demir ayak	Gazık	Kokulu
Demir kasa	Gevşek	Koni
Demir tava	Gıvıttır	Kopuk
Dıbirdı'la[r]	Gidişgen	Kore, Koreli
Dıñgalak	Gobey	Kostak
Dokuz eşe'[k]li	Gocabaşla	Köley
Dokuz Eylül	Gofurey, Gofuro	Kör
Doma'[k]la[r]	Goyunna, Goyuno	Kuturey
Domalan	Göde	Küllük
Doruk	Gökçe[r]	Madırley, Madırlı
Dölle[r], Dölo	Gugucu'[k]la[r]	Mancı
Dörtduva[r]	Guley, Gulü	Mani
Efendey	Gurbanna	Maın
Eğrelti	Gurdalla[r], Gurdo	Mayhoş
Eşekçe'[k]mez	Gurtcey	Me'[rt]le[r], Me[r]do
Eşibaşey		

Melezle[r]	Samsa'[k]la[r]	Tollo
Memeli	Selve[r]le[r], Selvero	Topal
Mezesineğ	Setrazemey, Setrazem	Topalayey
Mıtıkan	Seyismaley	Trempetcey
Milyoner	Sıpas[ız]la[r]	Türdo
Mohmoh	Sine'[k]li	Ütülü Bey
Moraley	Şahbazla[r]	Yadeley
Naciyegoyun	Şarap	Yağlıbide
Nalçabı'[yık]la[r]	Şeytan babbası	Yağlıgara
Naza[r]lık	Şılak	Yamık
Nomenne, Nomeno	Şimirl[r], Şimiro	Yâren Dömbüldey
Oğlancey	Tahtaburun	Yarım gâvur
Onyedili	Takoz	Yedi develi
Oruçla[r], Oruco	Takviyeli	Yeni zengin
Otuzbirle[r]	Teke[r]le'[k]ley	Yesirle[r], Yesiro
Ölce'[k]le[r], Ölo	Tenekegulak	Yılan
Pampak	Te[r]tipsizy	Yılık
Pamukley	Tıkırey, Tıkır	Yonnula[r], Yonno
Patron	Tılsanna	Yumşacı'[k]la[r]
Pıtrak	Tireş	Yurdo
Pirim	Tilki	Zabınna, Zabıno
Pultuk	Tiri'[t]le[r]	Zeybe'[k]le[r], Zeybeğö
Sade gave	Tokkaş	Zohorcu
Sağırlla[r]	Tokur	

b) AİLE ADLARINDAN ÖRNEKLER

Acamla[r]	Dudey	Haynaley, Haynalo
Ahmosdey	Dülge[r]le[r]	Huyhuyla[r], Huyyo
Akyaley	Efirley	Ispahey, Ispoho
Alağö	Ekincey	İllezle[r]
Âley	E'[k]mekcile[r]	İrahmey, İrahmo
Aşcumarey, Aşcumaro	Emirsenne, Emirseno	Ka[r]pızcey
Aşganna	Engelesle[r]	Kasapgızey
Ayeno	Eseçebile[r], Eseçebo	Kâyala[r], Kâyö
Badakcey	Esele[r], Eso	Kellecey
Basmacey	Eskicile[r]	Kesdenecey
Bedire'le[r]	Gabeşey, Gabaşö	Lazla[r]
Börekcile[r]	Gabılla[r], Gabılo	Leyle'[k]le[r]
Celley, Cello	Gadey	Mollumarey, Mollumaro
Cezele[r], Cezero	Gazlaley, Gazlalo	Mudanna, Mudano
Cizmecey, Cizmeco	Gırdagızey	Mutafla[r], Mutafo
Çobaney	Gocahalley	Mülâzımeç
Dalvala[r], Dalvaro	Gozağaçley	Nuhçebile[r]
Debboyla[r]	Haccagafey	Odabaşey
Demircaley	Hacsarey	Paşey
Demirley	Hamamcey	Ramazanna, Ramazano

Sakala[r], Sako	Sülleley	Yağcuma[r]
Se[r]da[r]la[r], Sedero	Tecirele[r]	Yo[r]tanna
Sepetcey	Tekkelile	Yoğurtco

4. Bölüm : DEMİRCİ'DE YER ADLARI

Şehir içi, Orman içi, Bağ arası; Alanlar, Çeşmeler, Dereler

Ahat Hamamı	Dübekönü	İğdeli Burun
Ahçalı Buña	Düvenönü	İkuluklu
Ahmetle[r] Çayırı	Eşekci Gayaları	İplik Buñarı
Akçagayrañ	Fariç Buñarı	İrezle
Akçake[r]tik	Fike Deresi	Kaydıran Çeşmesi
Akya[r]	Gabalak Buñarı	Kızılçağla
Alaguş	Gadıboğan	Killik
Al[i]Dede Değmeni	Galaycı Buñarı	Kozağaç
Anavera Deresi	Gandille	Köpek öldüren çukuru
Andık İni	Gannı Çukur	Meterez
A[r]palık	Garagedik	Murtcu Köprüsü
Astepe	Gâvur Değmeni	Nafia
Äyenne Buñarı	Gayabaşı	Oturocak
Aynalı Buña	Gazanaltı	Oyuka[r]dı
Aynalı Çayır	Gelinuçtu Tepesi	Oyukgaşı
Aynalı Gır	Gıran	Öreniçi
Ayvalık	Gırüstü	Papazoluk
Ballı Buña	Gozaveç	Pasamaz
Balıca	Gulo	Saat Çamı
Başalan	Gumbuña	Saltık
Bey Buñarı	Guzyaka	Seke Deresi
Bez Deresi	Günece Deresi	Sı'[t]ma Buñarı
Buruncuk	Güldürdek	Sıçancık
Büngüldek	Güreş Ha[r]manı	Süt İnciri
Çat Değmeni	Gürgenocak Çeşmesi	Şeytan Beşiği
Çe'lek	Haltaz Buñarı	Tek Gavak
Çereşe	Hamamlı Buña	Tepeta[r]la
Çoma'[k]lı Bayırı	Hamamönü	Tür'[k]men Tepesi
Çukur Han	Ha[r]manna	Uzunuluk
Damıran Çeşmesi	Hangaşı Çeşmesi	Yalnızcuma
Demirli Buña	Hanımo	Yemen Dede
Demirocak	Hatıp Deresi	Yonca
Deveboynu	Hışılcabaşı	Yo[r]tan Bayırı
Dört Aha[r]lı	Ilca	Zane Buñarı